(ME)

M Ø T E

i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite

onsdag den 8. mars 1989 kl. 10.

Møtet ble ledet av komiteens leder, Kåre Willoch.

Til stede var: Kjell Magne Bondevik, Johan Buttedahl, Kaci Kullmann Five, Einar Førde, Theo Koritzinsky, Harald U. Lied, Jan Petersen, Kåre Willoch, Liv Aasen, Arve Berg, Carl I. Hagen, Johan J. Jakobsen, Brit Jørgensen, Borghild Røyseland, Asbjørn Sjøthun, Harald Synnes, Sigurd Verdal, Inger Pedersen (for Kjell Magne Fredheim), Sigurd Holemark (for Jo Benkow), Margit Hansen-Krone (for Jan P. Syse).

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Statsminister Gro Harlem Brudntland og handelsminister Jan Balstad.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet: Fra Utenriksdepartementet: Fugnerende ekspedisjonssjef Einar M. Bull og fungerende prosjektleder Harald Neple.

Videre var til stede komiteens faste sekretær, Jon Bech.

Dagsorden:

1. Forhandlinger i GATT om immaterielle rettigheter.

2. Eventuelt.

KOMITEENS LEDER: Da konstaterer jeg at møtet er satt.

Sak nr. 1.

Forhandlinger i GATT om immaterielle rettigheter.

KOMITEENS LEDER: Jeg gir ordet til handelsminister Jan Balstad.

(ME) STATSRÅD JAN BALSTAD: Jeg redegjorde nylig for GATT-forhandlingene om handel med jordbruksvarer og kom i den forbindelse inn på situasjonen generelt i Uruguay-runden.

I dag vil jeg redegjøre for Norges deltakelse i GATT-forhandlingene om handelsrelaterte aspekter ved immateriell eiendomsrett - altså TRIPs, som det kalles i GATT-sammenheng. På dette området er man etter over to års forhandlinger ennå ikke blitt enig om man overhodet skal forhandle fram et handelsrelatert regelverk i GATT. USA representerer ytterpunktet blant industriland og ønsker et høyt beskyttelsesnivå forankret i GATT, mens en del u-land med India og Brasil i spissen så langt har hevdet at dette området ikke faller inn under GATTs naturlige virkefelt og viser til arbeid i andre internasjonale organisasjoner. Flere u-land har imidlertid etter hvert deltatt konstruktivt i forhandlingene.

Dersom man blir enig om å videreføre forhandlingene i Genève om beskyttelse av immateriell eiendomsrett, vil man måtte bli enig om i hvilken grad GATT-reglene skal inneholde bindende bestemmelser om håndhevelse av immaterielle rettigheter, f.eks. patenter og opphavsrett. Norge sammen med de andre OECD-land har i forhandlingene hittil fremholdt at dersom et slikt arrangement i GATT skal ha noen mening, må det inneholde definisjoner av innholdet i slike rettigheter. Med hensyn til omfanget av typer av immaterielle eindomsrettigheter i en avtale har Norge i utgangspunktet gått inn for bred dekning, men fremhever ut fra konkrete erfaringer på eksportmarkedene spesielt varemerker, industriell design og patenter. Andre land fremhever andre typer rettigheter.

På norsk side har vi deltatt aktivt i forhandlingene i samsvar med Stortingets innstilling - Innst. S. nr. 253 for 1987-88 - med sikte på å oppnå et best mulig multilateralt regelverk for vern om industriell eiendomsrett innenfor GATT. I tråd med dette har vi, sammen med de øvrige nordiske land, lagt vekt på å innta moderate og realistiske standpunkter. Vi har søkt å ta hensyn til u-lands interesser i forhandlingene for bl.a. på denne måten å oppnå størst mulig oppslutning om et fremtidig regelverk i GATT. Jeg mener at vi i betydelig grad har lykkes å spille en konstruktiv brobyggerrolle i GATT-forhandlingene på dette punkt. Dette viser den økende oppslutning fra u-landenes side i forhandlingene.

Vi har i denne sammenheng prøvd å unngå et for snevert og kortsiktig syn i vurderingen av partenes reelle interesser. Den fundamentale idéen

(ME) bak systemet med patenter er at samfunn og oppfinner inngår et gjensidig fordelaktig bytte: Samfunnet får tilgang på nyutviklet teknologi, og oppfinneren får økonomisk vederlag i form av en tidsbegrenset rett til å kontrollere den økonomiske utnyttelse av nyutviklingen. Derfor har dette i lang tid vært en del av vårt eget rettssystem. Erfaring har vist at rett til patentering vil stimulere til nyutvikling av teknologi, samtidig som det gjør det mulig for opphavsmannen å få dekket kostnadene ved forskning og utvikling av teknologien. Det synes å være en rimelig antagelse at også u-landenes interesser er tjent med at teknologi utvikles og gjennom patentering gjøres tilgjengelig for alle. Et viktig poeng med patentering er at oppfinnelser derved blir gjort offentlig kjent. Uheldigvis holdes i dag mange oppfinnelser hemmelig på grunn av frykten for kopiering og annet misbruk.

Når vi i det nordiske fremlegg i forhandlingene i oktober i fjor understreket at de fundamentale spørsmål på området immateriell eiendomsrett må forhandles mellom alle deltakere i Uruguay-runden for å sikre at alles interesser blir ivaretatt på en tilfredsstillende måte, var dette ikke minst ut fra en erkjennelse av at u-lands særlige interesser må ivaretas i et regelverk. Med sikte på dette burde u-landene oppmuntres til å delta i forhandlingene snarere enn å stille seg på sidelinjen. Jeg kan for øvrig opplyse at Norge på et tidlig tidspunkt i forhandlingene fremholdt betydningen av teknisk bistand til u-landene på dette meget kompliserte området.

Det at teksten i vårt siste fremlegg ikke eksplisitt nevner u-land, har bl.a. sammenheng med at vi ikke finner at det foreligger en entydig interessekonflikt i nord/sør-sammenheng på dette området. Vi ønsker dessuten i GATT-sammenheng å åpne for differensiering mellom avanserte u-land med god økonomi på den ene siden og den store gruppe av fattige land på den andre, som vil måtte få særordninger for en gradvis tilpasning til et regelverk i GATT i samsvar med økonomisk utviklingsnivå. Dette er for øvrig slått fast som en viktig målsetting i Uruguay-runden. Vi presiserer i det samme fremlegget at vi vil søke å finne løsninger på handelsproblemer som kan oppstå både som følge av overdreven eller diskriminerende beskyttelse og som følge av for svak beskyttelse av immateriell eiendomsrett. Det er særlig frykten for overdreven beskyttelse enkelte u-land har basert sin motstand på. Norges forhandlinger er uttrykk for et pragmatisk ambisjonsnivå med sikte på å ivareta u-landenes og de små lands interesser overfor de mektigere handelsnasjoner.

(ME) Som en del av bestrebelsene med å fylle vårt forhandlingsmandat, har Norge sammen med de nordiske land presentert to skriftlige fremlegg i forhandlingene. Det ene fra februar 1988 inneholder generelle synspunkter på elementene i en avtale. De omfatter omfang, nivå for beskyttelse, håndhevelsesmekanismer, forholdet mellom ulike elementer i et GATT-regelverk, tvisteløsningsmekanismer, teknisk bistand til u-land og forholdet til andre internasjonale organisasjoner. Det andre dokumentet fra oktober 1988 inneholder generelle synspunkter på hvordan minimumsnormer for beskyttelse kan bygges opp, forhandles og forholde seg til allerede eksisterende internasjonalt regelverk.

Selv om jeg i det foregående har gått i relativt stor detalj om innholdet i de nordiske fremleggene, må jeg understreke at forhandlingene om handelsrelaterte aspekter ved immateriell eiendomsrett - forkortet TRIPs - er i en innledende og foreløpig svært generell fase. Spørsmålet vedrørende patentrettigheter er foreløpig diskutert kun som en av flere typer rettigheter som bør med i et eventuelt regelverk.

Norden har verken direkte eller indirekte sagt noe om grensene for hva som bør anses patenterbart i et GATT-regelverk. Ingen har tatt forbehold for patentering av genteknologiske produkter. I sitt forslag i GATT har EF ikke reflektert noe fra Kommisjonens førsteutkast til direktiv om bioteknologiske patenter. Dette punktet er ikke blitt spesielt berørt i forhandlingene. USA sier i sin kommunikasjon av september 1988 at patenter skal gis til alle produkter og prosesser som tilfredsstiller kriteriene eller betingelsene for patentbarhet uten nærmere å gå inn på innholdet i slike kriterier eller betingelser.

Spørsmålet om patentering av gener og bioteknologiske oppfinnelser har, som det vil fremgå av det jeg allerede har sagt, ikke vært gjenstand for drøftelser i GATT-forhandlignene. Det har heller ikke vært noen naturlig anledning til å ta initiativ til en slik drøfting i GATT-sammenheng. Spørsmålet blir imidlertid aktuelt dersom vi i april når enighet om å forhandle et GATT-regelverk for beskyttelse av immaterielle rettigheter. For å unngå enhver misforståelse vil jeg her få understreke følgende: Hittil har en i GATT bare diskutert om en skal diskutere immaterielle rettigheter. Patent er bare én blant flere immaterielle rettigheter. Spørsmålet om patentering av bioteknologiske oppfinnelser er bare ett av mange spørsmål innen patentretten. Det har derfor hittil på ingen måte vært foranledning til å ta opp patentering av bioteknikk i den pågående GATT-runden.

(ME) I lys av dynamikken i GATT-forhandlingene vil det likevel være ønskelig med en snarlig norsk avklaring av dette spørsmålet, og ut fra en handelspolitisk synsvinkel vil jeg håpe at vi er i stand til å utvikle en felles nordisk holdning.

For det tilfelle at man i GATT blir enig om å forhandle fram beskyttelsesmekanismer for immaterielle rettigheter i GATT, har vi på norsk side påbegynt et internt arbeid med å forberede utkast til et nordisk forslag om rettighetenes innhold i en avtale. I dette arbeidet har vi tatt utgangspunkt i gjeldende norsk og nordisk rett, bl.a. når det gjelder patenteringsspørsmål.

Når det imidlertid gjelder spørsmålet om bioteknologiske patenter, vil Regjeringen i det videre arbeid forholde seg slik det ble redegjort for i mitt svar 26.1.89 til representanten Bondevik, vedrørende Norges holdning til EFs direktivutkast, og statsministerens svar i spørretimen 8.2.89 på spørsmål fra representanten Bondevik. Dette vil innebære at Norge i de videre nordiske drøftingene vil gå inn for et generelt unntak for patentering for oppfinnelser innen de mer omtvistede deler av det bioteknologiske området inntil en nærmere avklaring av disse forhold har funnet sted. I den forbindelse er det vel riktig å minne om at vi har to utvalg i arbeid, Etikkutvalget, som skal legge fram sin innstilling til sommeren i år, og Bioteknologiutvalget, som også skal legge fram sin hovedinnstilling til sommeren, men som vil legge fram en delinnstilling i mars om patentering. Regjeringen har også et koordineringsarbeid i gang her, og vi tar sikte på så raskt som mulig å kunne gi Stortinget en muntlig orientering, og vi skal så raskt som mulig - i tidligste fall antagelig på ettersommeren - legge fram en melding for Stortinget.

KOMITEENS LEDER: Jeg takker for redegjørelsen og gir ordet til Bondevik.

KJELL MAGNE BONDEVIK: Jeg vil begynne der handelsministeren nå slapp. Han sa at i samsvar med det representanter for Regjeringen har sagt i Stortinget, vil en gå inn for et generelt unntak for patentering innenfor de mest omtvistede områder innen bio- og genteknologi. Det var for meg en relativt ny opplysning. Jeg kan ikke huske at det ble sagt i Stortinget. Hvis andre kan huske det, får de eventuelt korrigere meg. Jeg synes det var interessant og et klart framsteg at det nå ble sagt,

(ME) men jeg har vanskelig for å se at den framstillingen skulle være i samsvar med det som ble sagt fra Stortingets talerstol. Der var det tvert imot snakk om en avventende holdning, og en hadde ikke der noe standpunkt til dette. Så jeg skjønner det er noe man er kommet til etterpå, og det er bra, for jeg tror vi trenger det pusterommet til å få drøftet om en skal akseptere - og i tilfelle på hvilke kriterier - patentrettigheter innenfor bio- og genteknologi, som jeg er klar over selvsagt bare er en del av den problemstillingen som drøftes i GATT i forbindelse med Uruguay-runden.

Ellers stusset jeg litt over det handelsministeren sier, at fordi dette bare er ett av mange spørsmål, har en ikke hatt noen naturlig anledning til å ta det opp. Det er klart at hvis det i GATT-sammenheng arbeides med et opplegg for patentrettigheter som ikke setter grenser mot patentrettigheter innenfor bio- og genteknologi, kan en sikkert si at en ikke har drøftet det, men det er ingen unnskyldning - snarere tvert imot - for det gjør at en ikke har noen grenser mot patent på slike områder, og ved å unnlate å drøfte det og unnlate å sette grenser mot det, vil en derved selvsagt ha åpnet for slike patentrettigheter. Så jeg synes at den argumentasjonen er noe underlig. Hvis Norge på dette punkt - slik jeg forstår handelsministeren på slutten - nå mener at det er behov for å få et pusterom for å gjøre et unntak, er det klart at Norge må fremføre dette aktivt. Selv om andre land ikke skulle ta det opp, må Norge ta det opp for å sikre seg at en får dette pusterommet og foretar denne avgrensningen.

Ellers vil jeg si i forhold til den argumentasjon handelsministeren brukte når det gjelder forholdet til utviklingslandene, at dette kan nok i høy grad diskuteres, og det at utviklingslandene selv i så stor grad har reservasjoner på dette punkt, bør nok få oss til å stoppe opp litt i hvert fall og vurdere deres argumentasjon. Jeg tror de er opptatt av dette med patentrettigheter - selvsagt både ut fra en industriell økonomisk utvikling, som noen utviklingsland er engstelige for blir hemmet dersom industriland kan omlegge sine oppfinnelser med strenge patentrettigheter og derved avgifter som det vil koste utviklingslandene å ta i bruk. Men dels henger det sammen med frykt for hva som vil kunne skje på økologisk og miljømessig grunnlag når man kommer inn på bio- og genteknologi. Jeg vil minne om at Norge har sluttet seg til FAO-resolusjon nr. 3/83, som fastslår at genressursene er å betrakte som menneskehetens felles arv, og jeg ber om at en i det videre arbeid med dette vurderer spørsmålet om patentrettigheter på genteknologiens område i forhold til denne resolusjonen som Norge har tiltrådt. Men jeg vil gjerne høre litt nærmere om det handelsministeren sa til slutt, hvor han sa at Norge er innstilt på å gjøre et generelt unntak for patentrettig-

(ME) heter innenfor de mest omtvistede områder av bio- og genteknologien. Kan handelsministeren utdype dette? Hvordan akter Norge å forsøke å få formulert et slikt unntak?

KOMITEENS LEDER: Jeg er også interessert i det spørsmålet Bondevik tok opp nå til slutt. Bare for å få avklart om jeg har oppfattet dette riktig: Jeg forstod handelsministeren slik at dette er et forslag som Norge vil ta opp, ikke et forslag som vi har tatt opp. Jeg må ellers slutte meg til at det virker nytt i forhold til hva vi tidligere har snakket om. Det kan være vår feil, men jeg kan ikke huske at tilstedeværende representanter for Regjeringen sa noe slikt da vi drøftet det i Stortinget sist - jeg må si snarere tvert imot. Det er interessant å drøfte dette litt nærmere her, og jeg har noen synspunkter på det, men kanskje vi først kunne få avklart de spørsmål som er stilt, så skal jeg komme tilbake med flere betraktninger.

STATSRÅD JAN BALSTAD: Det vi har gått ut fra i det arbeidet vi holder på med her, er at her er vi inne på et område med veldig mange elementer, og for at ikke alt skal stoppe opp, må vi holde det det er uklarhet om utenfor, inntil vi har fått en avklaring av vårt forhold. Da kan vi ta det opp. I mellomtiden er det ment at vi skal arbeide videre med alle de andre spørsmålene, slik at det ikke stopper opp på grunn av dette noe begrensede område.

KOMITEENS LEDER: Jo, men hvis jeg bare kunne få avklart dette litt nærmere: Betyr dette at Norge har foreslått at man fra de immaterielle rettigheter skal innføre et generelt unntak, nemlig for patentrettigheter innenfor visse bioteknologiske områder, eller betyr det bare at man foreslår at dette tema skal være unntatt fra forhandlingene inntil videre? Det siste er et annet standpunkt enn det første.

STATSRÅD JAN BALSTAD: Det er det siste som er tilfellet.

STATSMINISTER GRO HARLEM BRUNDTLAND: Jeg tenkte det kunne være nyttig å peke på noen punkter i det handelsministeren gikk igjennom.

(KML) Vi har en situasjon hvor USA er pådriver og ønsker å bruke GATT til å få til beskyttelse av hva vi kan kalle industrielle interesser og patentrettigheter. I GATT-forhandlinger og diskusjoner er det ikke en gang klart hvorvidt det blir en slik ordning i GATT. Det som foregår, er en runde hvor man drøfter hvorvidt dette amerikanske initiativ skal komme fram til konkret forhandling og avklaring. Foreløpig er det altså en sondering av hvorvidt GATT skal godta å gå inn i dette, og på hvilke premisser. Man har et bilde hvor i-land og u-land er usikre, de spriker. Det er ulike holdninger, og det er mangel på kunnskap. De nordiske land har klare holdninger på en del områder som man jobber med, og så er det et felt som i alle nordiske land skaper behov for intern avklaring og ytterligere diskusjon.

Jeg kan nevne at da statsministrene møttes under Nordisk Råd, hadde vi en liten uformell runde på dette området, for i samtlige nordiske land foregår den formen for utredningsvirksomhet på det etiske plan mellom departement, i forskningssammenheng, i nærings-departement osv, og vi har behov for å definere hvor disse eventuelle avgrensninger skal være. Det er det vi håper å få et bidrag til gjennom den delinnstillingen som kommer 15. mars. Men den må, som handelsministeren nevnte, også vurderes. I den forbindelse har vi nå tenkt å sette ned en gruppe som ledes fra statsministerens kontor, for her er det så mange ulike departementer og ulike interesser inne, og dette er en viktig både internasjonal og nasjonal oppgave akkurat nå. Vi vil, så snart vi føler at vi har et grunnlag for å komme med en del politiske avklaringer i kjølvannet av den innstillingen, komme tilbake med en muntlig redegjørelse, eventuelt også i den utvidede. Jeg hadde lyst til å si dette i tillegg til det handelsministeren allerede har vært inne på.

Genressurser er menneskehetens felles arv, sa Bondevik. Det er klart. Det har Norge stilt seg bak. Men det finnes ingen enkle veier fra det prinsipielle og generelle standpunktet til a priori å definere: Hva kan skje med genressurser? Vi må ha regler for det etter min oppfatning, men det betyr ikke at genressursene ikke skal røres eller brukes. Det betyr at vi kan ikke stenge hverandre og prøve å ta eiendomsrettighetene til genressursene. Jeg vil bare ha sagt det, fordi disse problemstillinger finnes omtalt videre i en del avsnitt i kommisjonsrapporten. Dette er veldig vanskelige spørsmål og betydelige stridsspørsmål internasjonalt på mange plan, både etisk og økonomisk.

(KML)

KJELL MAGNE BONDEVIK: Jeg synes det er ganske viktig hva slags unntak Regjeringen har gått inn for...

STATSMINISTER GRO HARLEM BRUNDTLAND: Unnskyld, kan vi passe på at vi ikke bruker unødig tid? Regjeringen har ikke gått inn for noe ennå.

KJELL MAGNE BONDEVIK: Jeg tror jeg er nokså klar over det. Allikevel: Først gav handelsministeren inntrykk av at Norge ville gå inn for et unntak i regelverket på omstridte områder innenfor bio- og genteknologiområdet. Men det siste handelsministeren nå sa, var at Norge vil gå inn for å unnta dette fra forhandlingene om patentrettigheter. Det er to vidt forskjellige ting, og det kan bli to helt forskjellige resultater av det også, fordi å unnta fra forhandlinger hjelper ikke mye dersom det blir utformet patent-rettighetsregler som ikke setter noen grenser for patentrettigheter for bio- og genteknologiområdet.

Det kommer an på hvordan regelverket blir utformet. Det kan utformes slik at det sies på hvilke områder patentrettigheter gjelder, og hvis det sies at det ikke gjelder på bio- og genteknologi-området, er det unntatt. Men så langt jeg skjønner ut fra Uruguay-runden, legges det opp til og snakkes om patentrettigheter generelt, som ikke tar unntak fra patent på liv innenfor bio- og genteknologiområdet. Det hjelper ikke at Norge har gått inn for at vi ikke skal diskutere dette, dersom det regelverket som kommer, ikke skal ha unntak, for da er det selvsagt fritt fram for å innføre patentrettigheter på dette området. Denne forskjellen er ganske viktig, og derfor synes jeg ikke det siste som ble sagt, var betryggende.

De dokumenter jeg har lest fra Uruguay-runden, og de forslag Norge som nordisk koorinator har fremmet, har ikke, så langt jeg kan skjønne, satt noen slike grenser for patentrettigheter innenfor bio- og genteknologi-området. Og nettopp fordi en, som statsministeren sa, her er inne på så vanskelige felt, både etisk og økonomisk, burde en etter mitt skjønn bevilge seg et pusterom både i Norge og andre land, slik at en fikk tenkt dette gjennom før en eventuelt begir seg inn på et regelverk som ikke setter grenser for patent-rettigheter innenfor bio- og genteknologiområdet. Det er det en nå er i ferd med å gjøre.

(GSR) KOMITEENS LEDER: Jeg vil gjerne nevne først at vi må være oppmerksom på at vi ikke slipper unna patenteringsproblematikken her selv om den ikke tas opp i GATT. Det er flere land som arbeider for nasjonale patentrettigheter på dette området, og de vil selvfølgelig utøve et press i retning av at andre land ikke skal stjele deres patenter og foreta produksjon med sikte på et felles marked, så vi får denne problemstillingen på nasjonal basis uansett hvorledes vi kommer fremover i GATT. Vi får den også i forhold til EF, og det blir slett ikke lett, for man kan ikke tenke seg at EF vil akseptere at land innenfor et frihandelsområde står fritt til å benytte patenter som begrenser produksjon innenfor EFs område.

Når det gjelder spørsmålet om dette bør være patenterbart eller ikke - det gjelder både det nasjonale og det internasjonale - synes jeg nok vi bør overveie nærmere om ikke en situasjon uten patentrettigheter er like skremmende som en situasjon med. For hva betyr en situasjon uten patentrettigheter? Den betyr at hvem som helst kan tilegne seg denne teknologi, på hederlig eller uhederlig vis, og sette i gang med produksjon. Det kan bli en mer omfattende og mindre kontrollerbar produksjon på basis av denne teknologi enn man kan sikre seg hvis her foreligger patentrettigheter. Nå vil patentrettigheter bare være tidsbegrenset, men innen et slikt tidsrom vil man også ha mulighet til å sette inn annen lovregulering av den produksjon som bygger på disse patenter. Jeg synes vi bør overveie om kampen mot patentrettigheter kan medvirke til at vi får temmelig kaotiske forhold, hvor man får produksjon av både det ene og det annet som man ved overveielse finner at man kunne klare seg bedre uten.

Dette gjelder jo også en rekke immaterielle rettigheter som er av stor betydning for u-landene, og som ikke har noe med bio- og genteknologi å gjøre.

Jeg hørte med interesse handelsministeren si at vi har søkt å ta hensyn til u-landenes interesser. Jeg kan ikke i farten si om det gjelder gen- og bioteknologier eller generelt i forhold til immaterielle rettigheter. Jeg tror det vil være nyttig om vi får en nærmere vurdering av forholdet til u-landene. Her er forholdet at innskjerping av immaterielle rettigheter på internasjonal basis selvfølgelig vil medføre meget betydelige utbetalinger fra u-land til i-land, for det er særlig i i-landene disse immaterielle rettigheter oppstår. Hvis man her får internasjonale rettigheter og mer omfattende beskyttelse, påvirker det betalingsstrømmen mellom u-land og i-land på en måte som man må studere før man

(GSR)

trekker bestemte konklusjoner. Her kan bl.a. kompensasjoner bli av de ting som man må drøfte.

EINAR FØRDE: Eg tek ordet for å stø dei synspunkta som Willoch nå kom med. Det er yttarst paradoksalt at vi her i Norge når det gjeld debatten om dette vanskelege området bioteknologi, har den heftigaste debatten omkring patentering, medan alle veit at det viktigaste er dei etiske avvegingane. Der det er nødvendig å setje grenser, er på sjølve forskinga, og kva som faktisk blir gjort. Den vanskelegaste situasjone vi kan tenkje oss, er at forskinga løper fullstendig løpsk, og vi ikkje har noka form for patentering. Da vil situasjonen verkeleg bli alvorleg.

Eg kan gjerne bekjenne meg til ei restriktiv patenteringslovgivning og -praksis, men det er for meg ein overflatediskusjon i høve til kva ein faktisk driv med på dette området, for forskingsresultata er i høg grad som regel alminneleg tilgjengelege og dermed utnyttbare. Det førekjem meg at det i denne samanhengen er viktig å få brakt dette inn i diskusjonen, slik at det ikkje berre blir ein diskusjon om patentering.

Det er eit faktum at bioteknologien er utpeika som satsingsområde ikkje berre av denne regjeringa, men også av den førre, med Bondevik som visestatsminister. Og så er spørsmålet: Kva reelt innhald har det? Eg synest det er litt rart at heile dette området først og fremst kjem inn i handelspolitisk samanheng, men på ein måte er det noko rett i dette at det kjem inn i ein handelspolitisk samanheng fordi det er eit poeng ved bioteknologiens utvikling som eg er aldeles sikker på. Eg trur at dette er eit av dei områda der det er totalt illusorisk å tru at Norge kan praktisere eigne nasjonale reglar. Det er illusorisk å tru at vi kan praktisere eigne nasjonale reglar på patenteringsområdet, og det er illusorisk å tru at vi kan praktisere eigne nasjonale reglar når det gjeld grensene for forsking, fordi vi er så nær andre land kommersielt og forskingsmessig.

Derfor vil eg i tilknyting til det temaet vi har oppe i dag, seie at det må vere eit viktig siktemål for all vår handling at vi iallfall har ei nordisk samling om det vi står på. Eg vil seie at det er eit minimum i denne omgangen at vi bør ha ein konsensus rundt vårt eige standpunkt. Det for Norge å ture i veg åleine på dette feltet anten det gjeld patentering eller andre sider av det, synest for meg å vere dårleg politikk. Det er eit råd eg vil gi Regjeringa.

(GSR)

JOHAN BUTTEDAHL: Jeg vil understreke den kritiske og strenge holdning som er gitt til kjenne i denne saken i dag og også tidligere.

Jeg synes det er bra - for å ta det positive først - at handelsministeren nå gir til kjenne at man arbeider for unntak på de mest omstridte områder. Jeg trodde faktisk at det var regelverket han snakket om, men så har vi fått bekreftet at det var forhandlingene. Jeg føler ikke noen sikkerhet for at man fra norsk side vil ha den nødvendige kapasitet i det som nå forestår, at man kan få oppfylt ønsket fra flere om at man skal få unntak også i regelverket i den situasjon som vi nå er inne i.

Jeg synes det er et tankekors at vi diskuterer dette i en handelspolitisk sammenheng, slik som Førde var inne på, men det er kanskje nettopp det som er problemfylt og vanskelig at man her trekker inn så delikate og vanskelige etiske spørsmål i denne sammenheng

Jeg vil bare avslutte med å understreke nok en gang den strenghet som må utvises fra norsk side når det gjelder disse vanskelige og ømtålige spørsmål, at man må utvise større aktivitet, og at vi får en garanti fra handelsministeren om at så vil skje.

HARALD SYNNES: Jeg følte behov for å reservere meg overfor det som ble nevnt av lederen og fra Førdes side når det gjelder betydningen av patentrettigheter i denne sammenheng. Den såkalte TRIPS-gruppen er top-prioritert innenfor de forhandlinger som pågår, og de store pådrivere er USA, Japan og EF, med USA som ytter-punktet. De vil ikke ha noen adgang til unntak i det hele tatt. Hvilke økonomiske krefter som ligger bak, får man forestillinger om når det fra amerikanske bedrifter framholdes at de i 1982 på grunn av manglende patent-beskyttelse tapte over 60 milliarder kr. Dette er et område som kommer i tillegg til de former for teknologiske og økonomiske maktposisjoner som i høy grad har hindret den utviklingen nord-sør som vi ønsker å fremme. Det er ikke spørsmål om Norge alene i store utviklingsland som India og Brasil har mer markerte holdninger.

I et arbeidsnotat som jeg har adgang til å se i denne forbindelse, snakkes det om industrilandenes felles strategi. Jeg føler at patentering på dette området er mer problematisk enn på andre områder, for her står man på det som er bygd opp gjennom forskning, bygd opp gjennom generasjoner. Dette er kunnskap som skulle stå til menneskehetens tjeneste, og vi vet at vi kommer inn i svært problematiske etiske avveininger. Det dreier

(GSR)

seg om kunnskap som betyr enormt mye både for helsemessige problemer og økologiske spørsmål som vi står overfor. Jeg tror ikke vi bør gå så lettvint forbi spørsmål om patentrettigheter i denne sammenheng.

Det var dette jeg hadde behov for å understreke. Jeg vil bare beklage sterkt om Norge som koordinator for det nordiske opplegget skulle være med å presse utviklingslandene til standpunkter som slett ikke er i utviklingslandenes interesse.

KJELL MAGNE BONDEVIK: Først til Førdes uttalelse Det er klart at det etisk sett aller mest interessante og problematiske selvsagt er selve forskningen innenfor gen- og bioteknologien. Det kan han for så vidt ha rett i, men det er ikke det som diskuteres innenfor GATT. Her er det patentrettigheter som diskuteres. Det er det vi må drøfte i den sammenheng og ta stilling til, det er en viktig del av saken, og som henger i hop, selv om forskningen er det mest interessante. Det er klart at det er en sammenheng mellom disse to ting, for patentrettigheter betyr rett til å innkreve avgifter, og da blir det en økonomisk drivkraft som kan drive forskningen utover det som jeg vil tro vi var enige om, etisk akseptable grenser. Det er ikke slik at dette er to forskjellige ting, de henger i hop.

Jeg synes også dette klart problematiseres i forhold til utviklingslandenes interesser i forhold til det handelsministeren har sagt. Det er India sammen med Brasil som yter størst motstand mot det som foreligger. India har gjort en del regnestykker og diskutert dette. I et notat fra EF-gruppen for ny økonomisk verdensordning opplyses det at India har regnet ut hva en slik patentlovgivning vil koste i hard valuta, og har kommet fram til at det betyr en fordobling av utgiftene til medisiner. Det ligger en del problemstillinger her som ikke skal avfeies for lett, og vi må ikke uten videre tro at patentrettigheter er i utviklingslandenes interesser.

Jeg tror at når man kommer inn på bioteknologien, og genteknologiens område spesielt, kan det være litt mer diskutabelt hvorvidt dette er en fordel for utviklingslandene. I tidsskriftet "Samtiden", som er et temahefte - jeg kan for øvrig anbefale det til studium - er det gitt eksempler på hva dette kan føre til. Der står det at

> "etiopere (som) ønsker å produsere en ny plantesort,....risikerer...å bli avkrevd lisensavgift

(GSR) av et sveitsisk firma fordi planten inneholder etiopiske gener som sveitserne har patentert."

Jeg nevner dette som en illustrasjon på hvilke problemstillinger man kan komme opp i.

Jeg synes fortsatt at en gjør dette med patent innenfor bio- og genteknologien til et for uproblematisk spørsmål. Derfor ble jeg ganske oppmuntret da handelsministeren i slutten av sitt første innlegg sa at man fra norsk side er kommet til at en vil gå inn for unntak på d mest omstridte områdene innenfor bio- og genteknologien, og da trodde jeg i min enfoldighet - som Buttedahl - at det gjaldt unntak i regelverket. Så kommer det fram etterpå at det er det ikke, men det er et unntak for hva en skal debattere. Det er i og for seg greit nok at en ikke vil diskutere det før en har avklart de norske holdninger bedre - det har jeg forståelse for, men da må en sørge for - og dette sier jeg med stort alvor til Regjeringens representanter - ikke å begi seg inn i regelverket som gjør at en unntar dette fra debatten helt verdiløst. En må ikke begi seg inn i regelverket og la seg fange inn på de mer omstridte områder, for det hjelper ingenting - for å si det for tredje gang - å unnlate å debattere det, for det kan bli en nytteløs debatt som gjør at det oppstår regelverk her som vi etterpå ikke finner å ville gå inn for. Det er ikke nok å unnlate å debattere det, en må sikre seg at det regelverk en begir seg inn på, ikke åpner for ting en foreløpig ikke er villig til å akseptere, og kanskje heller ikke senere vil akseptere. Jeg må be om at vi får klarhet i akkurat dette, at vi ikke bare unnlater å debattere, men unnlater å begi oss inn i et regelverk som fanger oss opp. Hva har Regjeringen tenkt å gjøre med det?

KACI KULLMANN FIVE: Jeg har ikke noe problem med å støtte det siste Bondevik nå var inne på. Jeg opplever at det i og for seg er bred positiv tilslutning til et slikt syn. Men hvis jeg har oppfattet handelsministeren og statsministeren riktig, har GATT hittil bare diskutert om man skal diskutere patentrettigheter i det hele tatt. I tillegg har handelsministeren gitt uttrykk for at man har ønsket å gjøre et generelt unntak for visse omtvistede områder. Jeg mener også handelsministeren sa at denne diskusjonen, altså om eventuelle unntak osv., først vil bli aktualisert etter april. Jeg vet ikke hvilke konkrete møter han tenker på, men det kunne være av interesse å få bekreftet at det først er på det tidspunkt man får et ja eller nei på om man skal gå inn i den realdebatten. Det vil ha en viss betydning for oss her.

(SL) Hvis jeg har oppfattet det riktig, har jeg ingenting å utsette på den måten man har håndtert dette på. Jeg har lyst til å gi full tilslutning til de synspunkter som både lederen og Førde gav uttrykk for, på forholdet mellom patenter og forskning. Jo mer jeg har sett på dette, jo mer har jeg kommet til å stille spørsmål ved om det primære instrument egentlig er å gå løs på selve patentlovgivningen, om det er riktig å anvende som hovedinstrument. Men det er en debatt vi skal komme tilbake til.

Synnes var innom ulike økonomiske drivkrefter i dette spillet. Jeg fornemmer også at alle er opptatt av u-landenes stilling. Man har fra norsk side sett på det som særlig viktig, ikke bare på den økonomiske side, men også på den teknologiske, å styrke u-landenes forutsetninger for i det hele tatt å delta i denne type forhandlinger, når de kommer på bordet. De økonomiske krefter man har gjennom patentlovgivningen i dag er faktisk et ganske vesentlig og positivt incitament til å utløse forskning som vi alle etter hvert trekker nytte av. Det har jeg lyst til å si etter det innlegget Synnes hadde. For jeg synes ikke det er fullt så enkelt som han gir uttrykk for.

CARL I. HAGEN: Både statsministeren og handelsministeren redegjorde for internasjonale forhandlinger, særlig i GATT. Jeg fikk egentlig en forståelse av at dette var en beskrivelse som hadde tatt utgangspunkt i at vi i Norge måtte vente med å bestemme hva vi mener inntil GATT har bestemt seg. Det som er interessant, er hva Norge bør mene, uavhengig av hva som skjer i GATT. Hvilke holdninger bør vi ha? Statsministeren nevnte forskjellige utvalg og departementer som arbeider. Dette ser jeg på som et politisk spørsmål, som bør avgjøres i storting og regjering. Jeg ser en politisk avveining her.

Når det gjelder det etiske, har jeg lyst til å si, som Førde sa, at det er hvilken type forskning som drives, som er avgjørende. Det er klart som Five nettopp innrømmet, at patenteringsmuligheter på disse omstridte områdene vil stimulere til forskning nettopp på de områdene. Hvis man ikke har patentmuligheter, blir det mindre økonomisk incitament for å drive forskning. Derfor er det relativt logisk at man ikke bør ha patentmuligheter på disse omstridte områdene. Da vil det bli mindre forskning på de områder hvor man ikke ønsker at det skal forskes.

Jeg deler i hovedsak synspunktet til Bondevik. Målet for Norge bør være at vi skal ha unntak i regelverket, ikke unntak i forhandlingene - det skal være

(SL) tatt ut av regelverket. Det skal ikke være patentmuligheter på områder vi ikke ønsker at det skal forskes.

Jeg skulle ønske at Norges regjering fastsatte sin egen holdning. Jeg vil få spørre: Vil Regjeringen følge det opplegg at man i den endelige avtale går inn for at det på dette området ikke skal være patentrettigheter eller -muligheter for den del av forskningen som en ikke ønsker, det skal ut av regelverket. Det bør være vår holdning, vårt standpunkt i GATT-forhandlingene - ikke bare en passiv holdning med vekt på hva de andre bestemmer seg for.

KOMITEENS LEDER: Jeg slutter meg helt og fullt til at dette er et politisk spørsmål som må avgjøres av storting og regjering. Men jeg tror det er et spørsmål hvor man i sjelden grad har behov for eksperters analyse av konsekvensene av det man foretar seg. Jeg er ikke sikker på at de er rimelig avklart. Det slo mag da Bondevik nevnte at India og Brasil er sterkt mot patentering på dette området. Man kan spørre: Hvorfor? Svaret må etter mitt skjønn være at det er fordi India og Brasil ønsker å bruke denne teknologien mer enn en tenker seg adgang til hvis det er patentering.

Jeg erkjenner atdet fullt ut er relevans i det argument at patentering her vil påføre u-landene betydelige økonomiske byrder. Man får diskutere det i det perspektiv, og også studere mulighetene for kompensasjoner. Det økonomiske element leder ikke automatisk til den konklusjon at det ikke bør være noen patentering, fordi den har en rekke andre bivirkninger. Jeg vil tro at det riktige for Norge er å gå svært nøye inn i de økonomiske virkninger for u-landene og studere hvorledes vi kan bidra til at vi ikke utvikler tilleggsbelastninger for de fattigste land.

Nå er ikke meget av dette problem av den type som nødvendigvis bør behandles bak lukkede dører. Men jeg vil legge til at saken har en utenrikspolitisk side som vi i det minste bør være oppmerksom på. For uansett hva vi gjør i GATT, vil USA og ledende EF-land utøve et sterkt press på sine handelspartnere i retning av at de ikke skal være gratispassasjerer på utnyttelsen av denne teknologi. Dette er et utenrikspolitisk spørsmål som vi må ha en mening om. Vi må ikke være blinde for at dersom vi forbeholder oss retten til å sitte på vår tue, vår fjellknaus og produsere fritt det de utvikler i sine laboratorier til betydelige kostnader, så vil de ikke synes noe om det, og de vil treffe sine mottiltak. Dette vil være særlig interessant i forhold til EF fordi vi ønsker frihandel med EF.

(SL) Alle de produsenter, de bedrifter det her er tale om, må regne med at EF vil stille vilkår for hvorledes vi skal innrette oss når det gjelder disse immaterielle rettigheter for at frihandel skal kunne bli mulig. De vil kanskje ikke finne seg i frihandel med produkter hvor de mener det bør foreligge patentrettigheter, men hvor vi mener det ikke bør foreligge patentrettigheter.

Dette må man studere nøye på forhånd. Jeg tror det vil være behov for videre analyse av disse spørsmål. Jeg ser som sagt ingen grunn til at alle disse analyser skal foregå i stor hemmelighet, snarere tvert imot. Men jeg kan ikke se at noen instans - og nå taler jeg ikke som leder, men som medlem av komiteen - har kommet med advarsler mot at man skal tillate noen patentering på disse områder.

STATSMINISTER GRO HARLEM BRUNDTLAND: Det er bare et par momenter som jeg synes jeg vil tilføye - egentlig sa Willoch en del om det nå. Men i tillegg til det: Når Hagen sa han mener vi skal fatte politiske beslutninger i Norge om hva regjering og storting skal mene om dette, så er jeg enig i det. I svaret i Stortinget til Bondevik pekte jeg på at det jobbes med en del av disse spørsmål, og jeg har i dag sagt at vi kommer tilbake med en redegjørelse så snart vi har fått delinnstillingen fra Bioteknologiutvalget og Regjeringens ulike kontorer og miljøer har hatt muligheter til å gå nøye gjennom den. For i likhet med at jeg trenger bedre innsikt og oversikt som regjeringssjef for å fatte politiske beslutninger om hva som er riktig å gjøre, tror jeg med respekt å melde at det trenger Hagen også. Jeg tror ingen har god nok oversikt over alle de momenter som Regjeringen og statsrådene har behov for å skaffe seg oversikt over, man føler fortsatt behov for mer kunnskap. Det er derfor vi har et offentlig utvalg. Det er derfor Regjeringen - både den forrige og den nåværende - har jobbet med disse spørsmål. Og gradvis har vi tatt standpunkt. Det substansielle og konkrete grunnlag, hvor man går igjennom alle momenter, er så langt jeg ser det, ikke fullt på bordet i dag.

Jeg tror at på grunn av denne sakens karakter og fordi - som Willoch sa - den har både utenrikspolitiske og andre perspektiver, etiske f.eks., tror jeg det er nyttig å komme tilbake en gang til, i tillegg til at vi går offentlig ut med vurderinger av alt det som ligger i Bioteknologiutvalgets innstilling. Jeg har grunn til å tro at det blir dissens i den. Her må vi avveie ting på konkret grunnlag, ikke bare på etisk grunnlag, men på politisk forhandlingsgrunnlag.

(SL) KACI KULLMANN FIVE: Jeg vil bare reservere meg mot den utlegning Hagen hadde av mitt resonnement. Jeg tar sterkt avstand fra det, men har ikke tid til å begrunne det.

STATSRÅD JAN BALSTAD: Statsministeren sa hva som er det viktigste her. Det er at vi gjør hva vi kan når det gjelder det substansielle, så raskt som mulig. Og da kommer hele dette med forskningen inn i bildet. Jeg er kommet til at å ha en stor diskusjon om alle sider av dette uten å ha den nødvendige kunnskap, kommer til å bli veldig vanskelig.

Får jeg helt til slutt si, når dette med India er blitt trukket fram - at man må betale dobbelt pris på medisiner. Jeg har vært i India. En av våre store bedrifter, Kværner Brug, prøvde å selge bølgekraftverk til India. Men da den indiske bedriften som Kværner skulle samarbeide med, fikk tilgang til teknologien, var den ikke interessert i å diskutere mer med Kværner.

Dette er så vanskelig, så jeg tror vi må ha det kunnskapsmessige grunnlag før vi tar debatten for alvor.

KOMITEENS LEDER: Da kan vi konstatere at denne sak er ferdigbehandlet, og vi kan gå rett på sak 2 i neste møte.

Møtet hevet kl. 11.